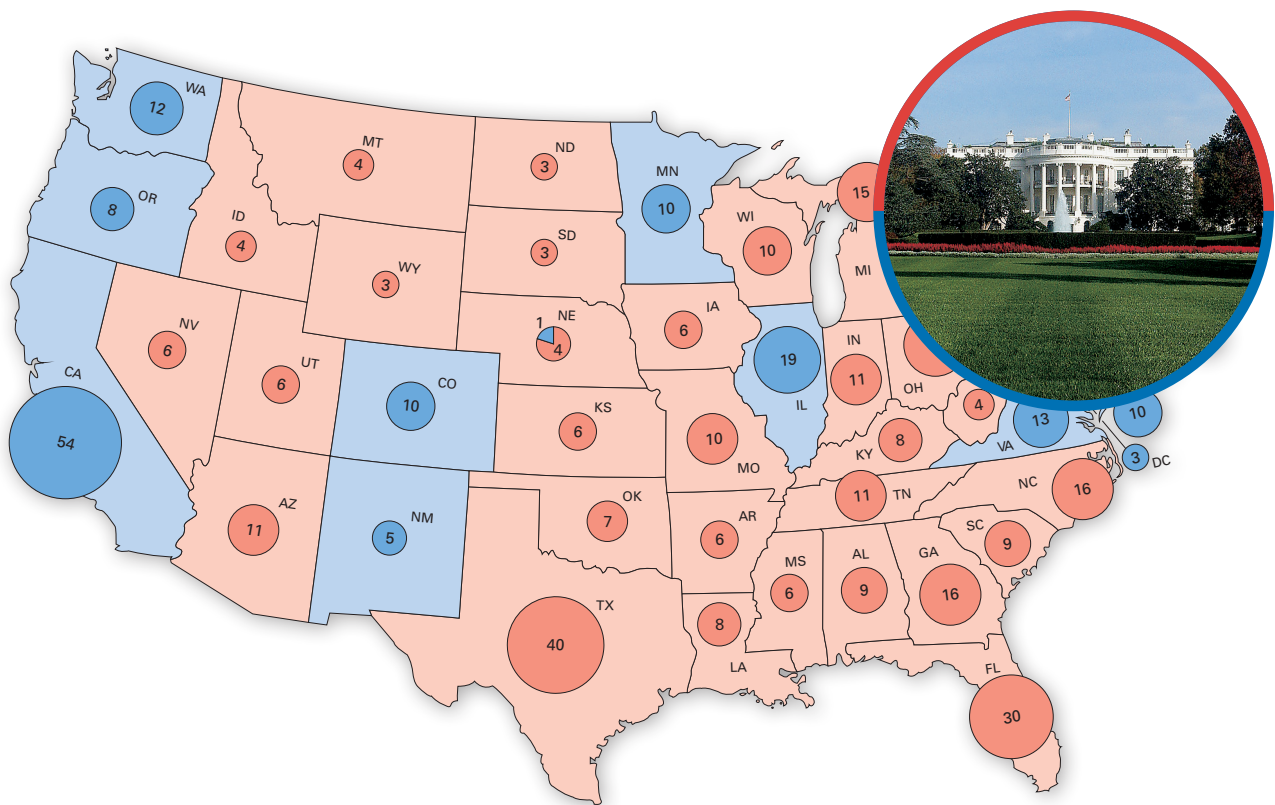

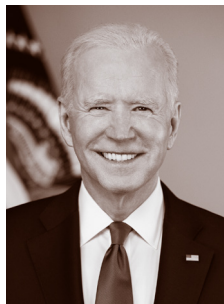
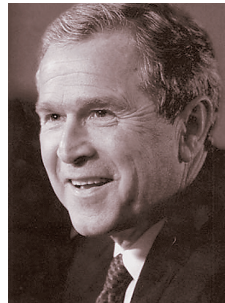
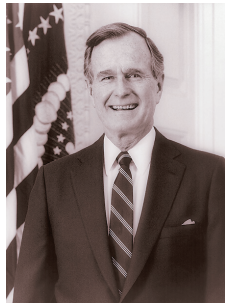
ATLAS

prezidentských voleb USA

1892–2024

Petr Karas Karel Kupka

ATLAS

prezidentských
voleb **USA**
1892–2024

Petr Karas   Karel Kupka

Nakladatelství P3K
Praha 2025

O prezidentských volbách v USA

Málokterá událost vyvolává pravidelně takový celosvětový zájem jako volby prezidenta USA. Důvod je zřejmý. USA jsou supervelmocí, spolu s Čínou největší ekonomikou světa, státem s největší vojenskou silou, a jejich prezident je tak vnímán jako nejmocnější muž světa. Na přelomu 19. a 20. století se USA staly nejvýkonnější ekonomikou světa, na mezinárodní scéně ale ještě stále hrály významnější roli tradiční evropské velmoci. Až tragické světové konflikty pozvedly USA na první pozici mezi státy i v politické a vojenské oblasti. Druhá světová válka znamenala definitivní nástup USA jako jedné ze dvou supervelmocí (vedle SSSR) a Spojené státy se staly garantem bezpečnosti „západního demokratického světa“. Byť 21. století přineslo zatím mohutný vzestup Číny, ale i dalších hráčů, pozice USA je stále jedinečná. Proto vyvolává volba hlavy USA tolik pozornosti.

První Atlas prezidentských voleb jsme vydali v Nakladatelství P3K roce 2005, kdy jsme se rozhodli mapovat posledních rovných sto let voleb (1904–2004), nyní jsme se rozhodli rozšířit časové rozmezí na 1892–2024, neboli mezníky se nám staly historicky ojedinělé události: „návraty“ bývalých prezidentů do úřadu po čtyřech letech pauzy – k čemuž došlo v celé historii USA právě jen dvakrát (Cleveland 1892 a Trump 2024).

POSTAVENÍ PREZIDENTA

Postavení a pravomoci prezidenta USA jsou zakotveny již v Ústavě Spojených států amerických z roku 1787. V zemi se uplatnil prezidentský systém, prezident stojí v čele exekutivy a má tedy nejvyšší pravomoci při spravování státu. Proto je jeho role tak významná, na rozdíl od parlamentního systému (který funguje např. v České republice), kde je prezident spíše jen symbolickou hlavou státu s výrazně omezenými pravomocemi a skutečnou moc výkonnou zastává vláda v čele s premiérem.

Podle ústavy je americký prezident volen vždy na čtyři roky, přičemž XXII. dodatkem ústavy (z roku 1951) je jeho mandát omezen na nejvýše dvě funkční období. Spolu s ním je volen také viceprezident, jehož role je většinou malá; v případě úmrtí, odstoupení či sesazení prezidenta se ovšem viceprezident automaticky stává prezidentem USA až do řádných voleb – a takové případy nejsou v dějinách Spojených států výjimečné.

Sídlem prezidenta Spojených států je od roku 1800 Bílý dům v hlavním městě Washingtonu (v letech 1789–1790 New York, 1790–1800 Philadelphia).

Moc výkonná je vyvažována mocí zákonodárnou (dvoukomorovým parlamentem – Kongresem) a mocí soudní (Nejvyšší soud). Kongres se skládá z dolní komory – Sněmovny reprezentantů, kde je každý stát početně zastoupen úměrně své lidnatosti, a z horní

komory – Senátu, kde každý stát USA reprezentují dva senátoři.

PRŮBĚH PREZIDENTSKÝCH VOLEB

Způsob volby prezidenta USA je poměrně komplikovaný. Volí se dvoufázově, tedy *nepřímo*. Nejprve volí jednotlivých 50 států USA (a federálního okrsku – District of Columbia, ve kterém leží hlavní město Washington) zvolí tzv. *volitele*. Volitelé jsou občané, často voličům zcela neznámí (jména ve většině států USA ani nejsou uvedena na hlasovacích lístcích), delegovaní příslušnou politickou stranou. Tito lidé se zavázali, že budou hlasovat pro určitého kandidáta příslušné politické strany. Volitelé v řadě států sice nejsou zákonně vázáni volit podle výsledků všelidového hlasování, ale vůli voličů v naprosté většině případů respektují.

Kongres v roce 1845 stanovil *přesné datum voleb* na úterý po prvním listopadovém pondělku v takovém roce, který je dělitelný čtyřmi. V některých státech lze ale volit i s předstihem několika týdnů před „volebním úterým“ (tento trend v několika posledních volbách sílí). *Způsoby hlasování* voličů jsou stát od státu odlišné. Dnes nejčastějšími metodami jsou volby pomocí počítačů s dotykovými obrazovkami, pomocí lístků, které jsou vzápětí digitálně zpracované, a korespondenční volba. Ve státech Oregon a Washington se v posledních letech volí výhradně korespondenčně.

Pro úplnost je nutné dodat, že současně s listopadovou volbou prezidenta probíhají i volby do Kongresu (ty se konají každé dva roky) – rozhoduje se o všech 435 křeslech ve Sněmovně reprezentantů, dále se volí jedna třetina členů Senátu. Ve většině států probíhají současně i různá referenda a místní hlasování.

Sbor volitelů, který byl nominován všelidovým hlasováním (každý stát má určený počet zástupců), v polovině prosince (v pondělí po druhé středě) volí prezidenta. Při nominaci volitelů se dnes až na výjimky uplatňuje princip „*vítěz bere vše*“ – výsledky lidového hlasování v každém státě určí takové volitele, kteří budou hlasovat jednotně pro vítěze voleb v daném státě podle rozhodnutí voličů (tedy pokud např. v roce 2024 v Pensylvánii hlasovalo 50,2 % voličů pro volitele, kteří se zavázali volit D. Trumpa, a 48,5 % podpořilo volitele kandidátky K. Harris, nerozhodovalo za Pensylvánii o volbě prezidenta 10 volitelů D. Trumpa a 9 K. Harris, ale všech 19 volitelů Pensylvánie volilo Trumpa). Princip *vítěz bere vše* udržuje význam jednotlivých států, jejichž vysoká míra autonomie je základním kamenem, na kterém vznikly Spojené státy americké. Na druhou stranu umožňuje vyhrát prezidentské volby i kandidátovi, který získal celkově menší počet hlasů v lidovém hlasování než jeho soupeř.

Počet volitelů je odvozován od počtu zastupitelů v Kongresu. V současné době má sbor volitelů 538 členů (100 odpovídá počtu senátorů, 435 odpovídá počtu poslanců Sněmovny a 3 jsou volitelé za D. C.). Kandidát musí získat alespoň 270 hlasů volitelů, aby se stal prezidentem. Nezíská-li žádný z kandidátů potřebný počet hlasů, rozhoduje o prezidentovi Sněmovna (taková situace nastala naposledy v roce 1824). Vybírá se ze tří prvních kandidátů (dle počtu získaných volitelských hlasů), každý stát má jeden hlas. Prezidentem se stává kandidát s největším počtem hlasů (pokud získal podporu nadpoloviční většiny všech států). Rozložení počtu zastupitelů v Kongresu (a tedy i ve sboru volitelů) je revidováno podle sčítání obyvatel (každých 10 let).

Oficiální výsledky prezidentských voleb se oznamují vždy 6. ledna na schůzi Kongresu, funkční období nového prezidenta začíná 20. ledna, předchází mu slavnostní inaugurace hlavy státu.

HISTORICKÝ VÝVOJ VOLEBNÍHO SYSTÉMU

Průběh prezidentských voleb v USA je v současnosti výsledkem dlouhého historického procesu. Základní pravidla formuluje Ústava Spojených států amerických, řada provedených změn byla průběžně kodifikována v legislativě jednotlivých států i v ústavních dodatcích.

Druhý článek ústavy říká, že každý stát si (dle vlastního zákonodárství) určí volitele v počtu odpovídajícímu počtu senátorů a členů Sněmovny reprezentantů, které tento stát deleguje do Kongresu. Tito volitelé se pak sejdou a každý má dva hlasovací lístky pro volbu prezidenta USA (alespoň jeden z prezidentských kandidátů musí být z jiného než „mateřského“ státu). Výsledný seznam zašlou do Kongresu, kde se provede sčítání. Osoba s nejvyšším počtem hlasů se stane prezidentem (obdrží-li počet hlasů odpovídající více než polovině počtu volitelů). Obdobně se pak osoba s druhým nejvyšším počtem hlasů stane viceprezidentem. Nezískal-li žádný z kandidátů potřebnou většinu, případně pokud se tak stalo u dvou kandidátů (i to bylo možné, neboť volitelé tehdy měli vlastně dva hlasy pro prezidenta), rozhodovala o prezidentovi Sněmovna reprezentantů.

Vznik systému sboru volitelů, který se dnes mnohým jeví jako anachronismus, v sobě odráží historické souvislosti. Na konci 18. století byly USA velmi rozsáhlým, avšak řídko osídleným územím. Uspořádání přímých celonárodních voleb by bylo obtížné z organizačních důvodů, nehledě na skutečnost, že tato myšlenka byla na tuto dobu příliš odvážná. „Otcové“ ústavy se obávali, že voliči nebudou mít dostatek informací, zvlášť o kandidátech pocházejících z jiných států. Dále vycházeli z domněnky, že v USA nebude existovat systém politických stran a volby budou skutečně výběrem

výjimečných osobností, tedy nebudou existovat ani volební kampaně politických stran apod. Dalším z důvodů byl respekt k rozdílným legislativám jednotlivých států USA – systém volitelů sjednocoval volbu prezidenta, aniž zasahoval do místního způsobu výběru kandidátů.

Tento systém se vyvíjel a v průběhu 19. století doznal změn, které ho přiblížily dnešnímu stavu. Nejříve byl v roce 1804 přijat dvanáctý dodatek ústavy, dle kterého měl každý volitel už pouze jeden hlas pro prezidenta a jeden pro viceprezidenta. Tak již nikdy nemohli dva kandidáti současně získat nadpoloviční většinu hlasů (jak se stalo v roce 1800). Další změny přineslo zákonodárství jednotlivých států. Ty postupně zaváděly výběr volitelů na základě lidového hlasování (přímých voleb), celý proces se tak demokratizoval. V roce 1824 byli volitelé poprvé vybíráni lidovým hlasováním ve většině (v 18 ze 24) států USA (např. v Jižní Karolině však nebyli volitelé voleni všeobecným hlasováním ještě v roce 1860).

Stejný význam mělo uplatňování principu *vítěz bere vše* – hlasy všech volitelů daného státu získává prezidentský kandidát s absolutní či prostou většinou hlasů voličů. Tyto zásady začlenila řada států USA do svého zákonodárství již v průběhu první třetiny 19. století. V současné době jsou tímto způsobem delegování volitelé ve 48 státech a v D. C. V Nebrasce (od 1991, resp. 1992) a v Maine (od 1969, resp. 1972) je aplikována tzv. *okrsková metoda*: vítězný prezidentský kandidát podle všelidového hlasování „bere“ dva hlasy, další dva, resp. tři se rozdělí podle výsledků v jednotlivých kongresových okrscích (okrscích, podle kterých se volí do Kongresu). K dělbě hlasů mezi jednotlivé kandidáty poprvé došlo až v roce 2008, od té doby se ale stala víceméně pravidlem (Nebraska 2008, 2020, 2024; Maine 2016, 2020, 2024).

Vytvořil se tak systém, kdy volitelé (zvolení na základě lidového hlasování) mají dát hlas kandidátovi, který získal nejvíce hlasů v příslušném státu. Jde tedy o většinový systém, kde existuje „mezistupeň“ – sbor volitelů. Vzhledem k mnohokrát uplatněnému právu volitelů hlasovat v rozporu s výsledky voličského hlasování (dokonce mohou volit i občany, kteří nekanidovali), není tento „mezistupeň“ pouze formální. V roce 1952 Nejvyšší soud USA uznal právo jednotlivých států přijímat zákony, dle kterých by byli volitelé povinni volit kandidáta, za kterého byli delegováni. To však uplatnily jen některé státy, ve 12 státech je možnost „zběhnouti“ stále zcela legální (nicméně jen ve 14 ze zbývajících států jsou hlasy v rozporu se závazkem neplatné a příslušní volitelé jsou nahrazeni; v ostatních státech schází mechanismus pro vynucení tohoto požadavku). Právo volitelů hlasovat bez ohledu na výsledky všelidového hlasování neovlivnilo ale zatím nikdy prezidentské volby natolik, aby byl zvolen jiný kandidát, než který by měl vyhrát na základě pouhého sečtení hlasů volitelů ve „vítěznych státech“.

Zdokonalení volebního systému přinesl i zákon z roku 1887, který upřesnil pravidla platnosti volitelských hlasů v jednotlivých státech, a omezil tak možnost Kongresu zasahovat do tohoto procesu (jak se stalo po volbách v roce 1876).

Pokusů reformovat zásadně celý systém bylo mnoho (jen návrhů na změny týkající se sboru volitelů bylo

na 500), v roce 1979 Senát nepřijal ústavní dodatek (návrh byl předložen již v roce 1966), kterým by se prezidentské volby staly přímými.

DVĚ HLAVNÍ STRANY

Uplatnění většinového volebního systému výrazně přispělo k vytvoření modelu dvou hlavních politických stran. Tento model se začal vytvářet již záhy po vzniku USA a s výjimkou krátkého období v první polovině 19. století existuje dodnes. Od poloviny 19. století jsou hlavními soupeři Demokratická a Republikánská strana.

VÝBĚR PREZIDENTSKÝCH KANDIDÁTŮ

V případě hlavních stran – Demokratické a Republikánské strany – jsou nominace kandidátů do prezidentských voleb (na prezidenta a na viceprezidenta) výsledkem nominačních klání, tzv. *primárek*. Tzv. primární volby, ve kterých příznivci příslušné strany vybírají delegáty na nominační sjezdy strany, byly poprvé použity v roce 1912. Tento systém výběru kandidátů na prezidenta je velmi komplikovaný a nemá období mimo území USA.

Dnes používá institut primárních voleb téměř čtyřicet států USA, v ostatních se uplatňuje tzv. *místní caucus* (více decentralizovaný a vícefázový způsob výběru delegátů). Do roku 1964 se kandidát na prezidenta volil až na nominačních sjezdech stran, od roku 1968 již nominační sjezdy obou stran pouze potvrzují výsledky primárek a caucusů. Tyto sjezdy se konají vždy v létě v roce voleb, nominační klání začíná již v zimě (jako první se konají v Iowě a New Hampshiru, každé čtyři roky se tak tyto dva nevelké státy stávají centrem pozornosti, neboť místní výsledky napoví mnohé o dalším vývoji primárek).

Voleb se účastní i celá řada jiných kandidátů, ale výsledky kandidátů nenominovaných jednou z hlavních stran nejsou až na výjimky významné.

ČERVENĚ, NEBO MODŘE?

V USA neexistuje úzus pro barevnou identifikaci politických stran. Jak logo republikánů, tak i demokratů obsahuje tytéž barvy – modrou, červenou a bílou. Jen stěží můžeme v USA aplikovat tradiční „evropský“ model, kde pro konzervativní strany je rezervována modrá barva a pro levicovější uskupení barva červená. V posledních letech se pro označování zisků Republikánské strany častěji používá červená barva, pro zisky demokratických kandidátů barva modrá. Zdůvodnění jsou různá: od mnemotechnické pomůcky (republikáni = red), přes psychologii barev a její korelaci s rysy aktuálně přičítanými jednotlivým stranám až po „systém“ pravidelného střídání barvy pro vládní stranu.

Od prezidentských voleb v roce 2000 média a následně i politologické studie začaly konzistentně používat termín *červené státy* pro státy, které mají tendenci dlouhodobě volit republikány, a *modré státy* pro ty, které obvykle volí demokraty. I proto jsme se rozhodli tento systém barevné identifikace v atlasu respektovat a pro jednotnost jsme ho promítli i zpětně do historických volebních map.

DEMOKRATICKÁ STRANA

Kořeny Demokratické strany sahají do roku 1792, kdy Thomas Jefferson, pozdější prezident USA, založil Republikánskou stranu, později nazývanou Demokraticko-republikánská strana. Ta stála v opozici vůči tehdy vládnoucí Federalistické straně. Spory mezi J. Q. Adamsem (6. prezident USA) a A. Jacksonem (7. prezident USA) vedly k rozpadu strany, silnější část vedená A. Jacksonem se začala nazývat Demokratickou stranou. Symbolem strany je oslík, jehož v hanlivém významu přiklkl prodemokratickým deníkům karikaturista Thomas Nast v roce 1870. Od tud tradice přešla i ke straně samotné.

Demokratickou stranu dnes podporují voliči preferující více levicovou (liberální) politiku, než jakou představuje Republikánská strana, zdaleka však nejde o levicovou stranu typu tradičních evropských sociálních demokracií. Obě hlavní americké strany si jsou podobné v důrazu na soukromé podnikání, demokraté ale více preferují vládní financování sociální péče, programy posilující rovný přístup ke vzdělání či zdravotní péči. Obecně jsou demokraté v neekonomických tématech významně liberálnější (např. v otázce potratů, práv LGBT komunity či genderu) než republikáni. Rostou také rozpory mezi tzv. progresivistickým a umírněným (středovým) křídlem demokratů.

REPUBLIKÁNSKÁ STRANA

Republikánská strana vznikla v polovině 19. století z iniciativy bojovníků proti otroctví a zastánců bezplatného osídlování Západu. Přilákala mnoho nespokojenců ze strany Whigů, kterou republikáni brzy vystřídali jako hlavní opoziční síla vůči Demokratické straně. První oficiální konvent proběhl 6. července 1854 v Jacksonu ve státě Michigan, kde byli vybráni kandidáti do volených funkcí státních úřadů. Prvním republikánským prezidentem se stal Abraham Lincoln v roce 1861. Oficiálním symbolem strany je slon. Jako u Demokratické strany, i tady je duchovním otcem nápadu karikaturista Thomas Nast.

Republikánská strana se dnes prezentuje jako konzervativní pravicová strana. Klade důraz na malé zásahy státu do ekonomiky, je ostře proti většímu přerozdělování získaných prostředků, obhajuje individuální zodpovědnost každého občana za vlastní osud. Staví se za „tradiční“ hodnoty, její podpora je nejvyšší v menších sídlech a na venkově, roste se zvyšující se mírou křesťanské religiozity. Současně v posledních letech se (už i před nástupem D. Trumpa) výrazně přiklonila k nacionalismu a protekcionismu. Mnohdy tak přebírá demokratům chudší vrstvy USA, „poražené v rámci globalizace“.

